

Components of Social Capital of Iranian School-Building Donors (In an Effort to Present a Data-Based Model)

Abstract

The issue of education and investment has a very special place for it; among these, school-building benefactors are one of the signs of the dynamic life of society and are one of the largest social capitals in the field of investment in education; social capital is a capacity, social substance or informal norm that promotes cooperation between individuals and institutions of a society; therefore, identifying the components of social capital of this huge human and social capital is very necessary. In this regard, the aim of the present study was to present a social data-based model of Iranian school-building benefactors. To conduct this applied research, a qualitative method and a data-based theory strategy were used. The field of study was all key informants, experts and scholars in the field of social capital and members of school-building benefactors, 16 of whom were interviewed using a purposive sampling method and a theoretical strategy. The research tool was a semi-structured interview. To analyze the qualitative findings, an open, axial and selective coding method was used. The results of the research showed that "social capital of school-building donors and social participation of donors" were proposed as the central categories, "attracting talents in the school-building donors' assembly, accountability, knowledge management and motivation" as causal conditions, "continuous monitoring and organization, strategic plan, interaction and communication and technology-centered" as strategies, the categories of "donor group and people's and donors' beliefs and attitudes" as the context, "cultural environment, political-legal factors and economic factors" as intervening conditions. Attention to the social capital of school-building donors has positive organizational and social consequences. The paradigmatic model of the present study can contribute significantly to the development of social capital and the improvement of trust and social participation of school-building donors and to the growth of culture, improvement of educational quality and justice, and scientific progress of the country.

Keywords: Social capital, social participation, donors, school-building donors, charity.

مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی خیرین مدرسه‌ساز ایران (در تکاپوی ارائه مدلی داده‌بنیاد)

چکیده

مساله آموزش و پرورش و سرمایه‌گذاری برای آن جایگاه بسیار خاصی دارد؛ در این میان خیرین مدرسه‌ساز، یکی از نشانه‌های حیات پویای جامعه و از بزرگترین سرمایه‌های اجتماعی در زمینه سرمایه‌گذاری در آموزش و پرورش هستند؛ سرمایه اجتماعی یک ظرفیت، جوهر اجتماعی یا هنجاری غیر رسمی است که همکاری میان افراد و نهادهای یک جامعه را ارتقا می‌بخشد؛ بنابراین شناسایی مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی این سرمایه عظیم انسانی و اجتماعی بسیار ضروری است. در این راستا هدف پژوهش حاضر ارائه مدل داده‌بنیاد اجتماعی خیرین مدرسه‌ساز ایران بود. برای انجام این پژوهش کاربردی از روش کیفی و راهبرد نظریه داده‌بنیاد استفاده گردید. میدان مطالعه، تمام مطلعین کلیدی و خبرگان و صاحب‌نظران حوزه سرمایه اجتماعی و عضو خیرین مدرسه‌ساز بودند که با استفاده از روش نمونه‌گیری هدفمند و راهبرد نظری با ۱۶ نفر از آن‌ها مصاحبه انجام شد. ابزار پژوهش مصاحبه نیمه‌ساختاریافته بود. برای تجزیه و تحلیل یافته‌های کیفی از روش کدگذاری باز، محوری و انتخابی استفاده شد. نتایج پژوهش نشان داد "سرمایه اجتماعی خیرین مدرسه‌ساز و مشارکت اجتماعی خیرین" به عنوان مقوله‌های محوری، "جذب استعدادها

در مجمع خیرین مدرسه‌ساز، پاسخگویی، مدیریت دانش و انگیزه‌بخشی " به عنوان شرایط علی، " نظارت و سازماندهی مستمر، برنامه راهبردی، تعامل و ارتباطات و فناوری محوری " به عنوان راهبردها، مقوله‌های " گروه خیرین و باور و نگرش مردم و خیرین " به عنوان بستر، " محیط فرهنگی، عوامل سیاسی- قانونی و عوامل اقتصادی " به عنوان شرایط مداخله‌گر مطرح شدند. توجه سرمایه اجتماعی خیرین مدرسه‌ساز، پیامدهای سازمانی و اجتماعی مثبتی را به دنبال دارد. مدل پارادیمی پژوهش حاضر می‌تواند به توسعه سرمایه اجتماعی و بهبود اعتماد و مشارکت اجتماعی خیرین مدرسه‌ساز و به رشد فرهنگ، بهبود کیفیت و عدالت آموزشی و پیشرفت علمی کشور کمک شایانی نماید.

واژه‌های کلیدی

سرمایه اجتماعی، مشارکت اجتماعی، خیرین، خیرین مدرسه‌ساز، خیریه.

مقدمه / بیان مسئله

سرمایه اجتماعی به عنوان یکی از عوامل کلیدی در پیشبرد اهداف جمعی، نقش مهمی در فعالیت‌های خیرخواهانه ایفا می‌کند (Lim, Min, & Berlan, 2024)؛ بدون تردید، نظام زندگی اجتماعی انسان بدون همیاری داوطلبانه امدادگران، خیرین و محسنین سامان نمی‌یابد (مرادخواه و همکاران، ۱۴۰۳) و در هر جامعه‌ای گروه‌های اجتماعی و افراد مناسب با سرمایه اجتماعی خودشان، به شکل هنجارها، ارزش‌ها و پیوندهای اجتماعی که در روند تعاملات اجتماعی شکل خواهند گرفت، توانایی‌های خود را گسترش می‌دهند و در حال به دست آوردن امکان کنترل زندگی خویش، از حمایت‌های اجتماعی و محیطی که در شبکه‌های ارتباطی آنان به دست آمده است برخوردار خواهند شد (Murray & Domina, 2020). زیرا انسان یک موجود اجتماعی می‌باشد و تکامل و رشد او وابسته به زندگی جمعی، تعاون، همکاری و همیاری با هم‌نوعان خود می‌باشد و در طول تاریخ تلاش نموده برای حفظ حیات جامعه سازوکارهای متناسبی را برای تعاون و مشارکت و همیاری فراهم نماید. هر جامعه با توجه به نظام فرهنگی خود دارای نوع خاص از مشارکت مردمی می‌باشد (Taufik, 2020). انسان‌ها با فهم این موضوع که نیکوکاری چه مزایایی برای خودشان و جامعه دارد به انجام این عمل تشویق شده که این عمل به نوبه خود موجب افزایش سرمایه اجتماعی می‌شود. از طرف دیگر هر چقدر میزان سرمایه اجتماعی در یک جامعه بالا باشد باعث افزایش عضویت داوطلبانه در نهادهای غیردولتی، مشارکت اجتماعی و انجمن‌های داوطلبانه و از همه مهم‌تر احساس تعلق بین افراد می‌شود (Chen et al., 2020). در حقیقت احساس تعلق بین افراد یک نوع سرمایه اجتماعی محسوب می‌شود (Özbilen & Çekiç, 2022) و هرچه این احساس تعلق بین آنها مستحکم‌تر باشد باعث می‌شود آنها در سازمان‌ها و موسسات خیریه داوطلبانه شرکت کنند (میرزایی، ۱۳۹۵).

مفهوم سرمایه اجتماعی همسو با سایر سرمایه‌ها و بلکه مهم‌تر از همه آنها، نقش بنیادینی در دستیابی جوامع به توسعه و پیشرفت و بهبود عملکرد همه امور ایفا می‌کند (Lin, 2021). سرمایه اجتماعی به عنوان یک مفهوم چندبعدی شامل ایفادی چون روابط، اعتماد، هنجارها و مشارکت اجتماعی است (Nguyen et al., 2024). مطالعات نشان می‌دهند که انجمن‌ها و شراکت‌ها با برخورداری از سطح بالای سرمایه اجتماعی قادر خواهند بود تا با ایجاد جو مثبت و حمایتی در موفقیت امور کمک نمایند و همکاری و هماهنگی بیشتری را بین اعضای سازمان ایجاد نمایند (Lindek et al., 2016؛ Gannon, & Roberts, 2020؛ مرادخواه

و همکاران، ۱۴۰۳). برخی از پژوهش‌ها نیز نشان داده‌اند که تیم، گروه، سازمان یا انجمنی که درک بهتری از سرمایه اجتماعی داشته‌اند، توانسته‌اند به بهبود فرآیندهای یادگیری و افزایش مشارکت اعضا کمک نمایند (Halstead et al., 2021; Penuel et al., 2009). شناسایی راهبردها، بسترها و عناصر سرمایه اجتماعی خیرین مدرسه‌ساز زمینه را برای ارتقای سرمایه اجتماعی آن و کارایی بیشتر این ظرفیت ارزشمند فراهم می‌آورد (مرادخواه و همکاران، ۱۴۰۳). بخصوص در زمینه مدرسه‌سازی، سرمایه اجتماعی خیرین می‌تواند نقش مهمی در تقویت همکاری همه ارکان جامعه، اعتماد و تعاملات مثبت بین اعضا ایفا نماید؛ و به عنوان عاملی مهم در افزایش کارایی و اثربخشی امور مورد توجه قرار گرفته است (Leana & Pil, 2006). با این حال به نظر می‌رسد که مفهوم سرمایه اجتماعی در میان انجمن‌های خیریه و به خصوص خیرین مدرسه‌ساز کمتر مورد واکاوی قرار داده شده است؛ در حالی که خیرین بزرگترین سرمایه‌های اجتماعی هر جامعه هستند و نیاز است که درک کاملی از این مفهوم و ابعاد سرمایه اجتماعی در بین خیرین مدرسه‌ساز وجود داشته باشد. در این راستا سوال اساسی پژوهش حاضر این است که مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی خیرین مدرسه‌ساز ایران کدامند؟

سرمایه اجتماعی می‌تواند دستیابی به اهداف و اثربخشی آموزش و پرورش را تسهیل نماید (ابراهیمی و همکاران، ۱۴۰۲). سرمایه اجتماعی مردمی، یک منبع مهم خودخواسته حمایتی است که به بالندگی و پویایی اداره مدرسه و آموزش و پرورش منجر می‌شود (Hoko et al., 2017)؛ به باور پژوهشگران، مهم‌ترین راهکار بهبود وضعیت مالی و ارتقای سطح کمی و کیفی فضاهای آموزشی توجه به ظرفیت‌ها و سرمایه‌های اجتماعی و خیرین مدرسه‌ساز است (Cimer, 2015; Kaiser et al., 2007؛ رستمی تنگکی و همکاران، ۱۳۹۹). اما درک و مفهوم‌سازی سرمایه اجتماعی خیرین همچنان چالش برانگیز است، زیرا مفهومی چندبعدی و پیچیده است (Dika & Singh, 2002)؛ همچنین تفاوت امور خیریه با دیگر امور سازمانی و بخصوص حوزه مدرسه‌سازی درک و تفسیر آن را بیشتر متفاوت می‌سازد؛ و در این میان، مقوله آموزش و پرورش بیش از سایر مقولات نیازمند اشتراک مساعی، مداخله اجتماعی و حمایت مردمی است (رستمی تنگکی و همکاران، ۱۳۹۹). بخصوص در شرایط کنونی که نظام آموزشی کشور به شدت نیازمند حرکت‌های خیرخواهانه در مدرسه‌سازی و رفع نیازهای ضروری است و ارتقای ارتباطات، استفاده از تجارب و ظرفیت‌های اجتماعی و صاحب‌نظران و در کل ارتقای سرمایه اجتماعی خیرین مدرسه‌ساز می‌تواند راهگشای مناسبی در بالابردن مشارکت مردم و استفاده از همه ظرفیت‌های مردم، کارآفرینان، سرمایه‌داران، متخصصان و خبرگان جامعه در نظام آموزشی باشد.

سرمایه اجتماعی به عنوان مجموعه‌ای از منابع قابل دسترس از طریق شبکه‌های ارتباطی و روابط اجتماعی، نقش بسیار مهمی در توسعه و پایداری فعالیت‌های خیرخواهانه ایفا می‌کند (Mozaffaria et al., 2024). در حوزه ساخت و توسعه مدارس توسط خیرین، نقش سرمایه اجتماعی در جذب مشارکت‌های مالی و غیرمالی، ایجاد اعتماد، و تقویت تعاملات میان نهادهای خیرخواه و جامعه، بسیار تعیین‌کننده است (Zhai et al., 2022; Mahatmya et al., 2022). سرمایه اجتماعی و حرکت‌های خیرخواهانه‌ای چون خیرین مدرسه‌ساز بسیار به هم نزدیک و مرتبطاند (Vyverman & Vettenburg, 2016). و اگر این سرمایه اجتماعی و نیروی عظیم خیرین مدرسه‌ساز مورد غفلت واقع شود، بسیاری از ایده‌های ارزش‌آفرین و

هدف‌های نظام آموزشی محقق نمی‌شود (Sidhu et al., 2022). با توجه به اهمیت نظام آموزش و پرورش و نفوذ آن در بین آحاد جامعه، بهبود سرمایه اجتماعی خیرین مدرسه‌ساز می‌تواند باعث ترویج فرهنگ نیکوکاری و توسعه کیفیت‌دهی خدمات مدرسه و نظام آموزشی شود و به ایجاد تعامل سازنده‌تر خیرین با مدرسه و بهبود آگاهی و شناخت نیازهای دانش‌آموزان و آموزش و پرورش یاری رساند. سرمایه اجتماعی خیرین مدرسه‌ساز سهم برجسته‌ای در ساخت و تجهیز فضاهای آموزشی دارند و به بهبود عدالت آموزشی، توسعه متوازن و بهبود کیفیت آموزش و پرورش کمک شایانی می‌کند. بنابراین هدف اصلی این پژوهش ارائه الگوی مؤلفه سرمایه اجتماعی خیرین مدرسه‌ساز ایران با روش داده‌بنیاد است.

پیشینه پژوهش

یکی از ویژگی‌های انسان نوع‌دوستی و بشردوستی می‌باشد (Naka & Spahija, 2022). دین اسلام برای تقویت این روحیه در مسلمانان آنان را به کمک کردن به نیازمندان، انفاق و کار خیر ترغیب می‌کند و هدف آن از میان برداشتن عواقل باز دارنده در مسیر امور خیرخواهانه می‌باشد. منظور از امور خیریه مجموعه فعالیت‌های بشردوستانه و انجام داوطلبانه کارهای نیک چه به صورت گروهی چه به صورت فردی می‌باشد که در راستای کمک به مردم و ارتقا بخشیدن سطح زندگی آنها می‌باشد. این کمک‌ها معمولاً در زمینه‌های آموزش، بهداشت، هنر و فرهنگ صورت می‌پذیرد (Shoji et al., 2014). یکی از مهم‌ترین ارتباط و تأثیرگذاری امور خیریه در افزایش و تقویت سرمایه اجتماعی، روابط اجتماعی واقفین با شهروندان جامعه اشاره کرد. گسترش فرهنگ نیکوکاری در جامعه می‌تواند در کاهش معضلات اقتصادی - اجتماعی مانند فقر و محرومیت اقشار پایین درآمدی جامعه، کاهش نابرابری‌ها و پرورش نیافتن بخش عظیمی از استعدادهای انسان‌های کم‌برخوردار، مؤثر باشد و به رشد سرمایه انسانی و سرمایه اجتماعی جامعه برای طی مسیر طولانی و دشوار عبور از توسعه نیافتگی کمک نماید (نیازی، ۱۳۹۵).

خیرین مدرسه‌ساز: مساله آموزش، یکی از ارزش‌های فرهنگی کلیدی ایرانیان بوده و کلیدی‌ترین مساله فرهنگ ایرانی است؛ مردم این نگاه را دارند که آموزش نوعی سرمایه‌گذاری و سیاست‌گذاری برای آینده و آتیه جامعه است و خیرین مدرسه‌ساز افرادی نیکوکار و دلسوزی هستند که با انگیزه‌های خیرخواهانه و انسان‌دوستانه، بخشی از سرمایه و دارایی خود را برای ساخت، توسعه، تجهیز و نو سازی مدارس در مناطق مختلف کشور، به ویژه مناطق محروم و کم‌برخوردار، اختصاص می‌دهند (جامعه خیرین مدرسه‌ساز، ۱۴۰۴). این افراد با این اقدام خدایسندانه، نقش مهمی در توسعه و بهبود کیفیت آموزش و پرورش و فراهم کردن فرصت‌های برابر آموزشی برای همه دانش‌آموزان ایفا می‌کنند. اقدامات خیرین مدرسه‌ساز به کاهش کمبود فضاهای آموزشی، بهبود کیفیت فضاهای آموزشی، توسعه عدالت آموزشی، ترویج فرهنگ مشارکت و تقویت و افزایش اعتماد و همبستگی در جامعه کمک می‌کند (میرزایی، ۱۳۹۵).

سرمایه اجتماعی: سرمایه اجتماعی را می‌توان منشایی برای تسهیل روابط بین افراد نام برد. این اصل دارای عواملی مانند نهادها، هنجارها، اعتماد و آگاهی است که بر رابطه‌ها و تعاملات میان افراد حاکم می‌باشد و می‌تواند نتایج و پیامدهای متفاوتی بر روی افراد و جوامع داشته باشد (حسین‌نژاد، ۱۴۰۲). این مفهوم را بیشتر با سطح اعتماد اجتماعی و میزان عضویت در انجمن‌های رسمی و غیر رسمی مورد سنجش

قرار می‌دهند. در محیط مدارس، سرمایه اجتماعی به شبکه‌های روابط میان مدیران، معلمان، دانش‌آموزان و والدین اشاره دارد که می‌تواند به عملکرد بهتر مدرسه و بهبود نتایج آموزشی دانش‌آموزان منجر شود (Birasnav et al., 2023). تاکید بر سرمایه اجتماعی بر ایجاد روابط شبکه‌ای بین افراد است که همکاری و تبادل منابع را در ایجاد ارزش سازمانی افزایش می‌دهد (Diaz-Gibson et al., 2017).

جدول ۱. تعاریف سرمایه اجتماعی

صاحب نظر	تعریف سرمایه اجتماعی
رضانی میمنی (۱۴۰۲)	سرمایه اجتماعی مجموعه‌ای از هنجارهای موجود در نظام‌های اجتماعی است که سطح همکاری بین اعضای آن جامعه را افزایش و هزینه‌های تبادلات و ارتباطات را کاهش می‌دهد.
Naka & Spahija (2022)	سرمایه اجتماعی به این دیدگاه اشاره دارد که روابط ارزشمند هستند و این روابط حول محور اعتماد شکل می‌گیرند.
Taufik (2020)	سرمایه اجتماعی یک شبکه شخصی منحصر به فرد و وابستگی نهادی ممتاز است.
Murray & Domina (2020)	توانایی افراد برای کسب منافع پایدار از طریق عضویت در شبکه‌های اجتماعی یا سایر ساختارهای اجتماعی.
Bridwell-Mitchell & Cooc (2016)	سرمایه اجتماعی را می‌توان به عنوان هنجارها و شبکه‌هایی که مردم را قادر می‌سازد در کنش‌های جمعی برای سود متقابل مشارکت کنند، خلاصه کرد.
Shoji et al (2014)	سرمایه اجتماعی، بافتی از پیوندهای مشارکتی بین شهروندانی است که به یکدیگر در حل مشکلات کمک می‌کنند.
Lina & Pill (2006)	سرمایه اجتماعی شامل منابع بالفعل و بالقوه‌ای است که در روابط بین کنشگران نهفته است.
Fukuyama (2001)	سرمایه‌ای که منعکس کننده نهادها، روابط و هنجارهایی است که تعامل افراد یک جامعه را با یکدیگر تسهیل می‌کند و در اختیار هیچ فرعی به تنهایی نیست و در تعاملات و روابط با دیگران مورد استفاده قرار می‌گیرد.

بورديو (Bourdieu, 1986)، کلمن (Coleman, 1988)، ناهاپیت و گاشال (Nahapit & Goshal, 1988)، فوکویاما (Fukuyama, 2001) سه بعد سرمایه اجتماعی (داخلی) را متمایز کردند. بعد اول، ساختاری، به ارتباطاتی که بین همکاران وجود دارد اشاره دارد: اطلاعات با چه تعداد دفعات و با چه کسانی به اشتراک گذاشته می‌شود. بعد دوم، رابطه‌ای، نشان دهنده روابط شخصی است که افراد در طول زمان با یکدیگر ایجاد می‌کنند. یکی از ویژگی‌های کلیدی بعد رابطه‌ای، سطح اعتماد است که محیطی از عدالت و همکاری را فراهم می‌کند. سوم، سرمایه اجتماعی درونی دارای یک شناخت است. بعد چهارم، نشان دهنده میزانی است که همکاران می‌توانند یک چشم‌انداز مشترک برای مدرسه/سازمان ایجاد کنند (Beusaert et al., 2021).

جدول ۲. خلاصه پژوهش‌های انجام شده

ردیف	نویسندگان و سال	عنوان پژوهش	نتایج پژوهش
۱	رضانی میمنی (۱۴۰۳)	راهکارهای ارتقاء سرمایه اجتماعی در مجتمع خیرین سلامت استان قم	مهم‌ترین راهکارها عبارتند از: توجه به مسئولیت اجتماعی، برگزاری اردوهای علمی، تفریحی و زیارتی،

	تیم‌مداری در انجام وظایف، آموزش هوش عاطفی و ارتباطات، بکارگیری صحیح دانش مدیریت منابع انسانی، سبک رهبری مشارکتی و خدمت‌گزار.		
۲	فرخ‌شاهی‌نیا و همکاران (۱۴۰۳)	طراحی چارچوب توسعه سرمایه اجتماعی خارجی سازمان‌های حمایتی بر پایه مسئولیت اجتماعی شرکتی	رصد هوشمندانه عوامل مداخله‌گر اجتماعی، اخلاقی، سیاسی، اقتصادی، حقوقی، فناوری، برنامه‌ریزی برای تغییر، ترویج مباحث آینده‌نگاری، اهتمام به برنامه‌ریزی راهبردی، برندسازی شرکتی و ارتقای دولت الکترونیک می‌تواند بر توسعه سرمایه اجتماعی خارجی سازمان‌های حمایتی موثر باشد.
۳	یحیی‌نژاد (۱۴۰۲)	تاثیر سرمایه اجتماعی بر امور خیریه	سرمایه اجتماعی می‌تواند در کوتاه‌مدت و بلندمدت، منجر به افزایش امور خیریه در کشور شود.
۴	ابراهیمی و همکاران (۱۴۰۲)	عوامل مؤثر بر سرمایه اجتماعی مدیران در آموزش و پرورش	پشتیبانی و شبکه‌سازی، ارتباطات، مدیریت استعداد و توسعه مدیران، فعالیت‌های فوق برنامه، بهسازی منابع انسانی در سرمایه اجتماعی نقش دارند.
۵	جعفری‌مجد و زارعی‌متین (۱۴۰۱)	ارائه مدلی برای توسعه سرمایه اجتماعی	تعامل، مدیریت دانش، امکانات و تدارکات، فعالیت‌های فرهنگی، تفریحی و علمی، شبکه‌سازی، و چرخه دانش، شرایط علی و راهبردهایی هستند که بر سرمایه اجتماعی تاثیر دارند.
۶	نیازی (۱۳۹۵)	تحلیل جامعه‌شناختی نقش سرمایه اجتماعی در امور خیر با تاکید بر توسعه فرهنگ وقف	گسترش فرهنگ وقف، روابط اجتماعی واقفین با شهروندان جامعه، حمایت نهادها و مسئولین در حوزه سیاست‌گذاری اجتماعی راهکارهای افزایش تمایل شهروندان به امور خیر به ویژه وقف قلمداد هستند.
۷	میرزایی (۱۳۹۵)	امور خیریه و سرمایه اجتماعی	با افزایش اعتماد اجتماعی، افراد گرایش بیشتری پیدا می‌کنند برای برطرف نمودن مشکلات طبقات ضعیف جامعه به صورت داوطلبانه در امور خیریه شرکت نمایند.
۸	رضوی‌زاده (۱۳۹۵)	سرمایه اجتماعی و کنش نیکوکارانه در تجربه خیران مدرسه‌ساز	شبکه روابط اجتماعی از طریق جامعه‌پذیری با انتقال سنت نیکوکاری موجب می‌شود کنشگران به امر خیر مدرسه‌سازی روی آورند. اعتماد نهادی نیز در دو شکل اعتماد نهادی اقتصادی و اعتماد نهادی عملکردی در صورت وجود، موجب رضایت و تقویت تمایل به مشارکت می‌شود.
۹	دلاور (۱۳۹۴)	تبیین عوامل روانشناختی و اجتماعی بر نوع دوستی خیرین مدرسه‌ساز	جهت‌گیری زندگی، خودکارآمدی، برون‌گرایی، ارزش‌های مادی، موافقت، احساسات اخلاقی و متفاوتی بر نوع دوستی خیرین اثرگذار می‌باشد.
۱۰	Mozaffari et al (2024)	برآورد شاخص سرمایه اجتماعی در ایران با استفاده از منطق فازی	نتایج این پژوهش نشان داد که وضعیت سرمایه اجتماعی به خصوص به خاطر مهاجرت چندان خوب نیست.
۱۱	Mahatmya, Brown & Celedonia (2022)	توسعه سرمایه اجتماعی از طریق همکاری‌های مدرسه‌ای: تحلیل شبکه‌های اجتماعی با روش‌های ترکیبی	نتایج روشن کرد که کیفیت‌های سرمایه اجتماعی با ساختارهای مختلف شبکه اجتماعی مرتبط هستند.

۱۲	Mathews (2021)	چگونگی توسعه سرمایه اجتماعی رهبران روستاها برای اعمال خیرخواهانه و اهداف توسعه	تحلیل فرآیندهای جامعه‌شناسی منجر به درک بهتر سرمایه اجتماعی می‌شود. همچنین، این موضوع نشان می‌دهد که چرا بعضی از افراد قادر به ایجاد سرمایه اجتماعی بیشتری به نسبت سایر افراد هستند.
۱۳	lin (2021)	سرمایه اجتماعی و رفتارهای خیرخواهانه	اعتماد اجتماعی، مشارکت مدنی و شبکه‌های غیررسمی تاثیرات مثبت و قابل توجهی بر افزایش رفتار داوطلبانه و خیرخواهانه فردی دارند.
۱۴	Ekemen & Sesen (2020)	مطالعه فراترکیب عوامل تاثیرگذار در سرمایه اجتماعی	نتایج نشان داد ادغام و تسهیم دانش، شبکه‌های اجتماعی، فرهنگ سازمانی و آگاهی بر سرمایه اجتماعی کارکنان تاثیرگذارند.
۱۵	Anas (2018)	الگوی تامین مالی سازمان‌های حمایتی	بر پنج مرحله ایدئولوژیک کردن، ایجاد اعتماد سازمانی، پیاده‌سازی طرح جمع‌آوری کمک‌های مالی، بهره‌برداری و ارائه گزارش نهایی به اعضا تاکید دارند.
۱۶	Stukas, et al (2015)	فعالیت داوطلبانه و ایجاد سرمایه اجتماعی: یک رویکرد عملکردی	فعالیت داوطلبانه اغلب به ویژه به ارتقا سرمایه اجتماعی، پیوندهای اعتماد و متقابل ایجاد شده در شبکه اجتماعی کمک می‌کند.
۱۷	Fang, et al (2011)	فرآیند اجتماعی‌سازی: مرور و توسعه یک مدل سرمایه اجتماعی	اجتماعی‌سازی افراد، به اشتراک‌گذاری اطلاعات و دانش و صداقت به بهبود سرمایه اجتماعی کمک می‌کند.
۱۸	Wang & Graddy (2008)	سرمایه اجتماعی، کنش داوطلبانه و کمک‌های خیریه	فعالیت‌های داوطلبانه و شاخص‌های سرمایه انسانی و مالی به طور مثبت بر بخشش مذهبی و دنیوی تأثیر می‌گذارند و کسانی که از زندگی خود راضی هستند و کسانی که مذهبی هستند بیشتر به اهداف مذهبی می‌پردازند.

سرمایه اجتماعی خیرین می‌تواند زمینه‌ساز انسجام و اثربخشی بیشتر در تعاملات و همکاری‌های خیریه باشد (Li & Guo, 2022). زیرا جنبش مدنی مدرسه‌سازی، بیانگر جریان فرهنگی و اجتماعی است که اعضای جامعه در حد توان، بخشی از دارایی خود را وقف تربیت نسل‌های آینده می‌کنند. این مساله یک نوآوری اجتماعی است، راهی برای حل مساله‌های کلیدی جامعه از طریق خود جامعه، و خیرین مدرسه‌ساز نیز یک سرمایه عظیم اجتماعی هستند. بررسی مطالعات مرتبط با مفهوم سرمایه اجتماعی در انجمن‌های خیریه، به‌ویژه در بین خیرین مدرسه‌ساز، نشان می‌دهد که یکی از چالش‌های اصلی، کمبود تحقیقات مرتبط در زمینه سرمایه اجتماعی این سرمایه عظیم کشوری و حتی جهانی است. تعیین و شناسایی مؤلفه‌ها و عوامل کلیدی تأثیرگذار بر سرمایه اجتماعی اعضای هیئت علمی در دانشگاه و دانشگاه فرهنگیان همچنان از مشکلات اساسی به شمار می‌آید. آموزش و پرورش نقش مهمی در توسعه و پیشرفت کشور دارد اما برای تداوم و تعالی، نیازمند سنت‌ها و سرمایه‌هایی اجتماعی و انسانی است که بتواند بنیان‌های آن را تقویت کرده و به سمت وضعیت توسعه یافته هدایت کند و این امر تا حد زیادی به توسعه و کیفیت سرمایه اجتماعی خیرین مدرسه‌ساز وابسته است؛ در خصوص چگونگی بهبود سرمایه اجتماعی، راهبردها، شرایط مداخله‌گر، پیامدها و بسترهای سرمایه اجتماعی خیرین مدرسه‌ساز زیاد مورد توجه پژوهشگران نبوده است.

یکی از دلایل این امر می‌تواند این باشد که ادبیات سرمایه اجتماعی و بخصوص سرمایه اجتماعی خیرین هنوز به اندازه کافی بالغ نشده است.

روش و ابزار پژوهش

این پژوهش از نظر هدف کاربردی و بر حسب گردآوری اطلاعات کیفی است و با راهبرد نظریه داده‌بنیاد انجام گرفته است. در این پژوهش از روش اشتراوس یا عینیت‌گرا برای تحلیل داده‌ها استفاده شده است، زیرا روشی نظام‌مند دارد. میدان پژوهش، کلیه مطلعین کلیدی و خبرگان و اساتید حوزه مدیریت منابع انسانی و صاحب‌نظر در زمینه سرمایه اجتماعی و عضو خیرین مدرسه ساز در سطح کشور بودند. در این روش کیفی، با استفاده از نمونه‌گیری هدفمند^۱ مبنی بر گلوله‌برفی با در نظر گرفتن تغییرات بیشینه^۲ ۱۶ نفر به عنوان مشارکت‌کننده انتخاب شد. در این پژوهش به جمع‌آوری اطلاعات تا نقطه اشباع نظری^۳ ادامه داده شد. برای انتخاب خبرگان از دو معیار کلی استفاده شد: الف) صاحب‌نظر بودن در حوزه سرمایه اجتماعی به عنوان حوزه‌ای علمی، ب) آشنایی علمی عملی با خیرین مدرسه ساز و عضویت در آن. مصاحبه‌ها توسط یکی از پژوهشگران پژوهش به صورت حضوری انجام شد. میانگین زمان انجام مصاحبه‌ها ۵۴ دقیقه بود. شمای کلی مصاحبه مشتمل بر پنج بخش کلی بود: ۱) مشخصات فردی افراد؛ ۲) زمان و تاریخ مصاحبه ۳) مکان مصاحبه ۴) مصاحبه شونده و ۵) مصاحبه کننده. اگر چه این پروتکل پیش از آغاز مصاحبه‌ها طراحی شده بود؛ اما فرایند گفت‌وگو با هر مصاحبه‌شونده با توجه به ماهیت کیفی پژوهش متفاوت و بر اساس پاسخ‌های آن فرد و مفاهیم ظهوریافته در حین مصاحبه بود. تمامی مصاحبه‌ها ضبط و سپس پیاده‌سازی شدند.

جدول ۳. تعداد افراد نمونه در مصاحبه کیفی به تفکیک ویژگی‌های جمعیت‌شناسی

تعداد	زیر مولفه	عوامل جمعیت‌شناختی
۸	استاد دانشگاه عضو	موقعیت شغلی و سازمانی
۷	متخصصان منابع انسانی عضو	
۱	مدیران و اعضای ارشد و با تجربه و آشنا با حوزه پژوهش	
۱	کمتر از ۳۰ سال	سن
۴	۳۰ تا ۴۰ سال	
۵	۴۱ تا ۵۰ سال	
۶	بیشتر از ۵۰ سال	تحصیلات
۱	کارشناسی و پایین‌تر	
۶	کارشناسی ارشد	
۱۰	دکتری	جنسیت
۹	زن	
۱۱	مرد	

1. Grounded Theory

2. Strauss

3. Purposeful Sampling

4. Snowball Sampling

5. Theoretical Saturation

با توجه به تئوری مفهوم‌سازی بنیادی در پژوهش، از روش کدگذاری باز و کدگذاری محوری در تحلیل و تفسیر یافته‌ها استفاده شده است. در مرحله کدگذاری باز، با مراجعه به کدهای اولیه استخراج شده از مصاحبه‌ها (کدگذاری نکات کلیدی)، کدهایی که به موضوعی مشترک اشاره داشتند، گروه‌بندی شدند و مفاهیم را ساختند و از مقایسه و طبقه‌بندی آن‌ها نیز مقوله‌ها تعیین شدند. در مرحله کدگذاری محوری، به‌منظور مرتبط کردن مقوله‌های اصلی به مقوله‌های فرعی، از الگوی پارادایمی استفاده شد تا شرایط علی، پدیده محوری، شرایط مداخله‌گر، عوامل زمینه‌ای، راهبردها و پیامدها که اجزای کدگذاری محوری هستند، مشخص شوند. سپس از طریق کدگذاری انتخابی و بر اساس الگوی ارتباط شناسایی شده بین مقوله‌ها و زیرمقوله‌ها در کدگذاری باز و محوری، مقوله‌ها به هم مرتبط شدند و نظام نظری مربوطه ارائه شد. ابزار پژوهش، مصاحبه نیمه‌ساختار بود. و برای اعتباربخشی به داده‌ها از روش بازخورد مشارکت‌کننده^۳ استفاده شد. برای محاسبه پایایی بازآزمون، از بین مصاحبه‌های انجام گرفته، تعداد ۳ مصاحبه انتخاب شد و هر کدام از آن‌ها دو بار در یک فاصله زمانی ۱۰ روزه توسط پژوهشگر کدگذاری شد.

جدول ۴. محاسبه پایایی بازآزمون

ردیف	عنوان مصاحبه	تعداد کل کدها	تعداد توافقات	تعداد عدم توافقات	پایایی بازآزمون (درصد)
۱	M3	۱۱۲	۴۶	۳۵	۸۲٪
۲	M5	۸۴	۳۰	۲۱	۷۱٪
۳	S2	۷۵	۲۹	۱۲	۷۸٪
کل		۲۷۱	۱۰۵	۶۸	۷۷٪

نتایج حاصل از پایایی مصاحبه با روش توافق درون موضوعی دو کدگذار، در جدول شماره ۵ آمده است.

جدول ۵. محاسبه پایایی بین دو کدگذار

ردیف	عنوان مصاحبه	تعداد کل کدها	تعداد توافقات	تعداد عدم توافقات	پایایی بین دو کدگذار (درصد)
۱	M3	۱۲۲	۴۹	۴۸	۸۰٪
۲	M5	۷۸	۳۱	۱۶	۷۹٪
۳	S2	۸۹	۳۳	۱۹	۷۴٪
کل		۲۸۹	۱۱۳	۶۳	۷۸٪

یافته‌های پژوهش

تجزیه و تحلیل داده‌های پژوهش بر اساس سه مرحله کدگذاری باز، کدگذاری محوری و کدگذاری انتخابی بر اساس نظریه اشتراوس و کوربین (Strauss, & Corbin, 1998) انجام شده است. کدگذاری باز عبارت از روند خرد کردن، مقایسه کردن، مفهوم‌پردازی کردن و مقوله‌بندی کردن داده‌ها است. این روند از مفاهیم

1. Open Coding
2. Axial Coding
3. Participant Feedback

شروع شده و در نهایت به کشف مقوله می‌انجامد. مفاهیم برجسته‌های ذهنی هستند که پژوهشگر به وقایع، حوادث و پدیده‌ها نسبت می‌دهد. مقوله نیز در اصل مفهومی است که از سایر مفاهیم انتزاعی‌تر است. تجزیه و تحلیل داده‌های حاصل از ۱۷ مصاحبه عمیق در مرحله کدگذاری باز در این پژوهش منجر به شناسایی ۹۰ مفهوم و ۱۷ مقوله اصلی شد. کدگذاری محوری عبارت از سلسله‌رویه‌هایی است که پس از کدگذاری باز با برقراری پیوند بین مقوله‌ها به شیوه‌های جدیدی اطلاعات به یکدیگر ربط می‌یابند. این کار با استفاده از یک پارادایم (مدل الگویی یا سرمشق) که متضمن شرایط علی، پدیده محوری، زمینه، شرایط میانجی، راهبردها^۵ و پیامدها^۶ است صورت می‌گیرد (Strauss, & Corbin, 1998). مفاهیم، مقولات فرعی و مقولات اصلی به دست آمده در این پژوهش به ترتیب سوالات پژوهش ارائه شده است.

سوال اول: مقوله اصلی مدل سرمایه اجتماعی خیرین مدرسه‌ساز ایران چیست؟
 بر این اساس در پژوهش حاضر از میان مقوله‌های موجود "سرمایه اجتماعی خیرین مدرسه‌ساز و مشارکت اجتماعی خیرین" به عنوان مقوله کانونی یا مقوله محوری مطرح شده‌اند.

جدول ۶. مقوله اصلی مدل سرمایه اجتماعی خیرین مدرسه‌ساز ایران

مقوله اصلی	مقوله‌های جزئی	مصاحبه	نمونه‌ای از گزاره‌های مفهومی
سرمایه اجتماعی خیرین مدرسه‌ساز	اعتماد اجتماعی	مصاحبه‌های ۱، ۲، ۳، ۵، ۸، ۱۰، ۱۲، ۱۵	«خیرین باید در مرتبه اول خودشان با صداقت در رفتار و کردار مورد اعتماد جامعه باشند و خود را متعهد به انجام وظایف شهروندی در قبال اجتماع بدانند» (۱۵).
	انسجام اجتماعی		
	احساس تعهد و مسئولیت به جامعه		
	احساس تعلق به جامعه پیوند و ارتباط اجتماعی		
مشارکت اجتماعی خیرین	مردمی‌سازی مشارکت	مصاحبه‌های ۱، ۲، ۴، ۶، ۷، ۱۳، ۱۴، ۱۶	«هر چه خیریه با افراد، طبقات و گروه‌های بیشتر و متعلق به همه آحاد جامعه در ارتباط باشد و با آنها رابطه دوستی برقرار کرده باشد، به همان اندازه موجب افزایش سرمایه اجتماعی خواهد بود» (۷).
	رهبری مدنی خیرین		
	روحیه داوطلبی در رفع نیازهای اولویت‌دار		
	تنوع خیرین و عدالت در مشارکت		
	دوستی و ارتباط با همه گروه‌ها و اقشار مشارکت محوری در بخشش و نیکوکاری		

سوال دوم: شرایط علی مدل سرمایه اجتماعی خیرین مدرسه‌ساز ایران کدامند؟
 از میان مقوله‌های موجود، "جذب استعدادها در مجمع خیرین مدرسه‌ساز، پاسخگویی، مدیریت دانش و انگیزه‌بخشی" به عنوان علی تلقی می‌شوند که نقش مهمی در سرمایه اجتماعی خیرین مدرسه‌ساز داشته و تا این عوامل مهیا نشوند سرمایه اجتماعی شکل نمی‌گیرد.

جدول ۷. شرایط علی سرمایه اجتماعی خیرین مدرسه‌ساز ایران

مقوله اصلی	مقوله‌های جزئی	مصاحبه	نمونه‌ای از گزاره‌های مفهومی

¹ . Causal Conditions

² . Core Category

³ . Context

⁴ . Intervening Conditions

⁵ . Actions/Interactions Strategies

⁶ . Consequences

جذب استعدادها در مجمع خیرین مدرسه‌ساز	شناسایی افراد نیکوکار و مستعد	مصاحبه‌های ۱، ۲، ۳، ۷، ۹، ۱۱، ۱۳، ۱۴، ۱۵ «موسسه باید سعی کند با افراد توانمند و صاحب‌نقوذ اجتماعی تعامل داشته و عضوگیری خوبی از بین همه اقشار جامعه داشته باشد» (۱۴).
	شناسایی خیرین پیشرو در حوزه‌های مختلف	
	جذب افراد تحصیل کرده و دارای تمکن مالی (تقویت خیریه)	
	تعامل با بازاریان، کارآفرینان و دانشگاهیان	
	جذب حامیان حقوقی و حقیقی ارتباط با صنایع و عضوگیری مناسب	
پاسخگویی	تعهد و مسئولیت‌پذیری نسبت به خیریه و جامعه	مصاحبه‌های ۱، ۳، ۴، ۶، ۹، ۱۱، ۱۲، ۱۴، ۱۵ «هر موسسه و خیریه‌ای که در قبال مردم پاسخگو نباشد و با مردم صادق و شفاف نباشد نمی‌تواند در بین مردم نفوذ داشته باشد» (۳).
	تکریم خیرین و مردم	
	شفافیت عملکردی و مالی	
	کنترل‌پذیری	
مدیریت دانش	مشاوره با متخصصان و خبرگان حوزه سرمایه اجتماعی و مدرسه‌سازی	مصاحبه‌های ۱، ۲، ۳، ۵، ۶، ۷، ۹، ۱۰، ۱۲، ۱۶ «باید از تجارب و دانش سایر موسسه‌ها استفاده کرد و از افراد خبره در این زمینه راهنمایی و مشاوره گرفت.» (۹).
	تسهیم تجارب با سازمان‌های، نهادها و خیریه‌های دیگر	
	استفاده از تجارب و دانش سایر کشورها و سازمان‌ها	
	طلب راهنمایی و همکاری با خیرین سلامت و ورزش	
	استفاده از پژوهش‌ها برای بهبود	
انگیزه‌بخشی	انگیزه بخشش و نیکوکاری	مصاحبه‌های ۲، ۳، ۴، ۶، ۹، ۱۰، ۱۱، ۱۲، ۱۳، ۱۴، ۱۵ «هر چه مردم را به به امور خیریه تشویق کرد، انگیزه آنها برای مشارکت بیشتر خواهد و سرمایه اجتماعی توسعه می‌یابد» (۱۲).
	قدردانی از خیرین	
	اجر اخروی و دنیوی نیکوکاری و مشارکت	
	حمایت مدیران و مسئولان	
	جهت‌گیری مشارکتی و شهروندی در امور	

سوال سوم: راهبردهای مدل سرمایه اجتماعی خیرین مدرسه‌ساز ایران کدامند؟
 مهم‌ترین راهبردهای اتخاذ شده در این پژوهش عبارتند از: " نظارت و سازماندهی مستمر، برنامه راهبردی، تعامل و ارتباطات و فناوری محوری (سرمایه اجتماعی آنلاین)".

جدول ۸. راهبردهای سرمایه اجتماعی خیرین مدرسه‌ساز ایران

مقوله اصلی	مقوله‌های جزئی	مصاحبه	نمونه‌ای از گزاره‌های مفهومی
نظارت و سازماندهی مستمر	نظارت و ارزیابی بر کمک‌ها	مصاحبه‌های ۱، ۳، ۴، ۷، ۹، ۱۰، ۱۱، ۱۲ و ۱۳، ۱۵	«هر چه نظارت بر منابع و پروژه‌ها بیشتر باشد مردم اعتماد بیشتری به خیرین مدرسه‌ساز داشته و مشارکت بیشتری خواهند داشت» (۱۱).
	روشن‌سازی اهداف و فعالیت‌ها		
	سازماندهی امور و منابع		
	نظارت مستمر بر پروژه‌ها		
	ارزیابی برنامه‌ها و عملکردها		

«باید برای فعالیتها و امور برنامه‌ریزی بلندمدت داشت، بدون چشم‌انداز مناسب نه موفقیت حاصل می‌شود نه سرمایه اجتماعی بهبود می‌یابد...» (۲).	مصاحبه‌های ۱، ۲، ۵، ۶، ۹، ۱۰، ۱۶	ارزیابی شایستگی و عملکرد هیئت امناء تفکر و برنامه‌ریزی استراتژیک وجود خط‌مشی آموزش و اجرایی در امور چشم‌انداز دقیق اولویت‌بندی نیازها تهیه بانک اطلاعاتی خیرین ارتقای شغلی مبتنی بر شایستگی و عملکرد	برنامه راهبردی
«می‌توان از ظرفیت گردهمایی‌ها و نشست‌ها برای بهبود ارتباطات و اعتماد اجتماعی استفاده کرد؛» (۴).	مصاحبه‌های ۳، ۴، ۶، ۷، ۸، ۱۱، ۱۵	تعامل هدفمند با مردم، نهادها و سمن‌ها ایجاد زیرساخت‌های ارتباطی مناسب شبکه‌سازی درونی و بیرونی جهت‌دهی همایش‌های خیریه تعامل با رسانه‌ها و ارگان‌های فرهنگی و دینی	تعامل و ارتباطات
«امروزه عصر فناوری و هوش مصنوعی است و نمی‌توان سرمایه اجتماعی را با نگاه سنتی تحلیل کرد؛ محیط آنلاین را به فضای برای سرمایه اجتماعی آنلاین دانست» (۱).	مصاحبه‌های ۱، ۵، ۹، ۱۰، ۱۱، ۱۳، ۱۴	پلتفرم‌های جمع‌سپاری استفاده از فضاهای مجازی برای جذب خیرین ارتباطات آنلاین با خیرین و مردم استفاده از هوش مصنوعی و فناوری دیجیتال در رهگیری خیرین ارائه خدمات پرداخت آنلاین شفافیت آنلاین فعالیت‌ها	فناوری محوری (سرمایه اجتماعی آنلاین)

سوال چهارم: شرایط زمینه‌ای سرمایه اجتماعی خیرین مدرسه‌ساز ایران کدامند؟
 شرایط بستر در پژوهش کنونی مقوله‌های " گروه خیرین و باور و نگرش مردم و خیرین " هستند.
 جدول ۹. شرایط زمینه‌ای مدل سرمایه اجتماعی خیرین مدرسه‌ساز ایران

مقوله اصلی	مقوله‌های جزئی	مصاحبه	نمونه‌ای از گزاره‌های مفهومی
گروه خیرین	خیرین حامی تغییر و پیشرفت همکاری و انسجام گروهی توانمندی فکری و علمی خیرین صمیمت و جو دوستانه ویژگی‌های فردی و نگرشی خیرین تنوع و ظرفیت خیرین	مصاحبه‌های ۱، ۲، ۳، ۴، ۶، ۷، ۸، ۹، ۱۲، ۱۶	« یکی از تاثیرگذارترین عوامل در در سرمایه اجتماعی خیرین، وجود خیرین حامی تغییر و روحیه جمعی و تیم‌کاری کارکنان و مدیران در خیریه است» (۳).
باور و نگرش مردم و خیرین	اطلاع و آگاهی خیرین و جامعه ثروت دانستن سرمایه اجتماعی نگاه به سرمایه اجتماعی به عنوان عامل تحرک جامعه درک متقابل و اعتقادات نگاه بشردوستانه و ارزش‌مدارانه	مصاحبه‌های ۵، ۸، ۱۱، ۱۳، ۱۴، ۱۵	«نگاه و نگرش مردم به خیریه و مدرسه‌سازی چگونه است؟ آیا سرمایه اجتماعی را ثروت می‌دانند یا برای آن ارزش چندانی قایل نیستند» (۵).

سوال پنجم: شرایط مداخله‌گر سرمایه اجتماعی خیرین مدرسه‌ساز ایران کدامند؟
 در پژوهش حاضر مقوله‌های "محیط فرهنگی، عوامل سیاسی- قانونی و عوامل اقتصادی" به عنوان شرایط مداخله‌گر الگوی پارادایمی مورد توجه قرار گرفته‌اند.

جدول ۱۰. شرایط مداخله‌گر سرمایه اجتماعی خیرین مدرسه‌ساز ایران

مقوله اصلی	مقوله‌های جزئی	مصاحبه	نمونه‌ای از گزاره‌های مفهومی
محیط فرهنگی	ارزش‌های اجتماعی	مصاحبه‌های ۱، ۲، ۵، ۶، ۸، ۱۱، ۱۲، ۱۳، ۱۴، ۱۶، ۱۷	«گاه‌ها مردم دیدگاه مناسبی نسبت به خیریه‌ها ندارند اگر چه مدرسه‌سازی همیشه باعث منزلت اجتماعی می‌شود؛ دیدگاه‌ها متفاوت است» (۱۶).
	نگرش و دیدگاه خیرین و مردم		
	فرهنگ تعاون و همکاری		
	همدلی و مشارکت‌پذیری جامعه		
عوامل سیاسی قانونی	آگاهی و شناخت مسائل اجتماعی	مصاحبه‌های ۱، ۲، ۳، ۴، ۶، ۸، ۱۰، ۱۴، ۱۶	«گاه‌ها قوانین دست‌وپاگیری و مزاحمت‌هایی برای بعضی از خیرین و مشارکت مردم وجود دارد؛ خیلی از سخت‌گیری‌ها بی‌مورد است» (۸).
	مانع‌تراشی و تنگ‌نظری مسئولین		
	موضع‌گیری علیه خیریه‌ها و خیرین		
	فشارها و بازی‌های سیاسی و سازمانی		
عوامل اقتصادی	رویه‌های نهادی مدرسه‌سازی	مصاحبه‌های ۱، ۲، ۳، ۴، ۶، ۸، ۱۰، ۱۴، ۱۶	«خیرین هم در این محیط اقتصادی به فعالیت می‌پردازند و با مشکلاتی که ما داریم آنها نیز درگیرند، که گاهی نمی‌تواند آن چه را که می‌خواهند انجام دهند...» (۶).
	قوانین دست‌وپاگیر		
	وضعیت اقتصادی و درآمدی جامعه		
	تورم و عدم ثبات قیمت ارز		
	توانمندی اقتصادی خیریه		

سوال ششم: پیامدهای سرمایه اجتماعی خیرین مدرسه‌ساز ایران کدامند؟
 مهمترین پیامدهای استخراج شده در این پژوهش عبارتند از: "پیامدهای سازمانی و پیامدهای اجتماعی".

جدول ۱۱. پیامدهای مدل سرمایه اجتماعی خیرین مدرسه‌ساز ایران

مقوله اصلی	مقوله‌های جزئی	مصاحبه	نمونه‌ای از گزاره‌های مفهومی
پیامدهای سازمانی	بهبود کیفیت آموزشی	مصاحبه‌های ۱، ۲، ۳، ۴، ۵، ۶، ۷، ۸، ۹، ۱۰، ۱۱، ۱۴، ۱۶	«اگر سرمایه اجتماعی و خیرین مدرسه‌ساز نبودند بسیاری از مدارس بی‌امکانات بودند، فضای آموزشی بسیار کمتر بود و حجم کلاس‌ها بیشتر و کیفیت کار پایین‌تر و...» (۱۰).
	عدالت و دسترسی آموزشی		
	کاهش هزینه‌های آموزش و پرورش		
	توسعه فضاها و امکانات آموزشی		
	تعالی سازمانی		
پیامدهای اجتماعی	هم‌افزایی	مصاحبه‌های ۱، ۲، ۳، ۴، ۵، ۶، ۷، ۸، ۹، ۱۰، ۱۱، ۱۴، ۱۵	«سرمایه اجتماعی و مشارکت بیشتر مردم در امور خیریه و مدرسه‌سازی به بهبود وضعیت علمی، آموزشی و رشد فرهنگ جامعه می‌انجامد» (۲).
	توسعه و پیشرفت اجتماعی		
	رشد و تعالی فرهنگ		
	ارتقای نوع‌دوستی و مشارکت		
	انسجام اجتماعی		
	پیشرفت علمی		
	پیشرفت اقتصادی		

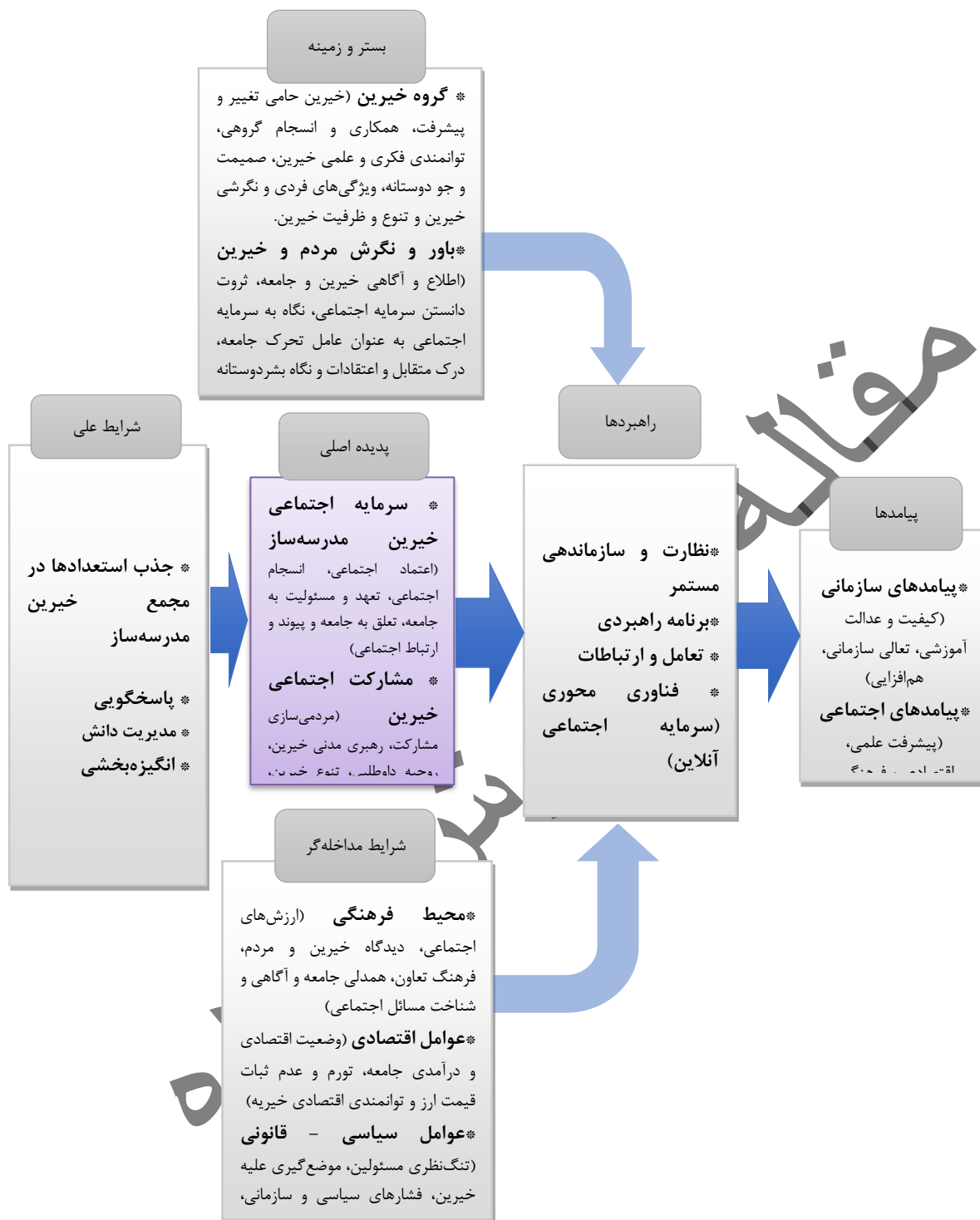
مرحله آخر کدگذاری به تئوری پردازی اختصاص دارد. تئوری یک مجموعه‌ای از مفاهیم و روابط بین آنها برای توضیح و تبیین پدیده مورد بررسی است. روند ساخت تئوری در این مرحله شامل انتخاب مقوله اصلی به طور منظم (سیستماتیک) و ارتباط دادن آن با سایر مقوله‌ها است. در این گام مقوله اصلی باید مانند خورشیدی در رابطه منظم و سیستماتیک نسبت به سیاره‌هایش باشد. هر گونه ارتباط دادن مقولات به مقوله اصلی (محوری) نیز به وسیله پارادایم - شرایط، زمینه، راهبردها، پیامدها - صورت می‌گیرد (Strauss, & Corbin, 1998). بر همین اساس و با استفاده از نتایج کدگذاری باز و محوری، و بر اساس مولفه‌های مکشوفه گزاره‌های حکمی (قضایا) مطابق جدول ۱۲ می‌باشد.

جدول ۱۲- قضایای مولفه‌های مکشوفه پژوهش

گزاره	شرح گزاره
قضیه ۱	با توجه به نتایج پژوهش، "جذب استعدادها در مجمع خیرین مدرسه‌ساز، پاسخگویی، مدیریت دانش و انگیزه‌بخشی" از شرایط علی حاکم بر سرمایه اجتماعی خیرین مدرسه‌ساز ایران محسوب می‌شوند.
قضیه ۲	"سرمایه اجتماعی خیرین مدرسه‌ساز و مشارکت اجتماعی خیرین" به عنوان پدیده محوری و اساسی در سرمایه اجتماعی خیرین مدرسه‌ساز ایران در نظر گرفته شده است.
قضیه ۳	شرایط زمینه‌ای از قبیل "گروه خیرین و باور و نگرش مردم و خیرین" نقش قابل توجهی در توسعه و بهبود سرمایه اجتماعی خیرین مدرسه‌ساز ایران ایفا می‌کنند.
قضیه ۴	شرایط مداخله‌گر شامل "محیط فرهنگی، عوامل سیاسی- قانونی و عوامل اقتصادی" می‌توانند بستری مناسب یا موانعی را برای توسعه سرمایه اجتماعی خیرین مدرسه‌ساز ایران فراهم کنند.
قضیه ۵	سرمایه اجتماعی خیرین مدرسه‌ساز ایران متأثر از "نظارت و سازماندهی مستمر، برنامه راهبردی، تعامل و ارتباطات و فناوری محوری (سرمایه اجتماعی آنلاین)" است.
قضیه ۶	شرایط زمینه‌ای (گروه خیرین و باور و نگرش مردم و خیرین) و شرایط مداخله‌گر (محیط فرهنگی، عوامل سیاسی- قانونی و عوامل اقتصادی) بر راهبردها در ایجاد پیامدهای "سازمانی و اجتماعی" تاثیرگذار می‌باشد.

بر اساس یافته‌های پژوهش، الگوی احصا شده (سرمایه اجتماعی خیرین مدرسه‌ساز ایران) شامل ۱۷ تم و ۹۰ زیرشاخص است.

مجله

شکل ۱. مدل پارادایمی نتایج کدگذاری محوری سرمایه اجتماعی خیرین مدرسه‌ساز ایران

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

احساس تعهد و مسئولیت نسبت به اجتماع یکی از معیارهای سنجش سرمایه اجتماعی می‌باشد. بنابراین افزایش کار نیک وقف کردن به معنای افزایش سطح سرمایه اجتماعی است (Bridwell-Mitchell & Cooc,)

2016). یکی از انگیزه‌های مهم خیرین، احساس مسئولیت و تعهدی است که آنها نسبت به جامعه و کشور خویش دارند؛ بنابراین سرمایه اجتماعی خیرین مدرسه‌ساز بسیار مهم است و لازمه موفقیت و تداوم امور آنان است. خیرینی که دارای سطح بالایی از سرمایه اجتماعی هستند، از طریق ایجاد ارتباطات مؤثر با اقشار، طبقات، نخبگان و تحصیل‌کردگان، معلمان، مدیران، سرمایه‌داران، صاحبان صنایع و کارآفرینان و جامعه محلی، محیط همکارانه و مشارکتی در خیریه ایجاد می‌کنند (مرادخواه و همکاران، ۱۴۰۳). با افزایش انسجام اجتماعی بین افراد جامعه، اعتماد اجتماعی و میزان مشارکت آن‌ها در امور خیریه نیز افزایش می‌یابد. هرچه میزان اعتماد اجتماعی نیز در بین شهروندان بیشتر شود، آنان تمایل بیشتری دارند تا برای رفع مشکلات قشرهای ضعیف جامعه‌شان در امور خیریه داوطلبانه شرکت کنند. هدف پژوهش حاضر ارائه مدل سرمایه اجتماعی خیرین مدرسه‌ساز ایران با روش داده‌بنیاد بود. این پژوهش به جای طراحی یک مدل فرایندی، که سرمایه اجتماعی خیرین مدرسه‌ساز را محدود به چند اقدام مختصر در قالب چند گام مشخص نماید، با یک نگاه کل‌نگر، چارچوب جامع را به روش داده‌بنیاد ارائه کرد. در پژوهش حاضر با استفاده از طرح سیستماتیک (Strauss, & Corbin, 1998) مدلی جامع و فرآیندی ارائه شد.

این مدل می‌تواند در راستای توسعه سرمایه اجتماعی و مشارکت اجتماعی خیرین مدرسه‌ساز بسیار موثر و سودمند باشد. نتایج پژوهش نشان داد که "سرمایه اجتماعی خیرین مدرسه‌ساز و مشارکت اجتماعی خیرین" به عنوان پدیده محوری و اساسی مدل سرمایه اجتماعی خیرین مدرسه‌ساز ایران هستند. این نتایج همسو با یافته‌های پژوهش‌های فرخ‌شاهی‌نیا و همکاران (۱۴۰۳)، یحیی‌نژاد (۱۴۰۲)، نیازی (۱۳۹۵)، میرزایی (۱۳۹۵)، Ekemen & Sesen (2020)، lin (2021) و Wang & Graddy (2008) همسو و همخوان است. سرمایه اجتماعی یک ظرفیت، جوهر اجتماعی یا هنجاری غیر رسمی است که همکاری میان افراد و نهادهای یک جامعه را ارتقا می‌بخشد. هر شبکه اجتماعی، برای دستیابی به اهداف خود، علاوه بر افراد آگاه و با تجربه و امکانات و ابزار مادی، به عوامل مانند: اعتماد، تعهد و مسئولیت‌پذیری و همکاری و مشارکت هم نیاز دارد که این عوامل، همان سرمایه‌های اجتماعی هستند.

با توجه به نتایج پژوهش، "جذب استعدادها در مجمع خیرین مدرسه‌ساز، پاسخگویی، مدیریت دانش و انگیزه‌بخشی" از شرایط علی حاکم بر سرمایه اجتماعی خیرین مدرسه‌ساز ایران محسوب می‌شوند. این یافته‌ها همسو با نتایج پژوهش‌های رضائی میمینی (۱۴۰۳)، ابراهیمی و همکاران (۱۴۰۲)، جعفری‌مجد و زارعی‌متین (۱۴۰۱)، Mathews (2021)، Anas (2018) و Stukas et al (2015) همسو و همخوان است. مطابق نتایج باید با شناسایی افراد نیکوکار و مستعد و خیرین پیشرو در حوزه‌های مختلف، تعامل با بازاریان، کارآفرینان و دانشگاهیان، جذب حامیان حقوقی و حقیقی و ارتباط با صنایع و عضوگیری مناسب سرمایه اجتماعی خیرین باید تقویت شود. همچنین باید خیرین نسبت جامعه تعهد و مسئولیت‌پذیری داشته و با تکریم خیرین و مردم و همچنین شفافیت عملکردی و مالی آنها اعتماد اجتماعی را نسبت به خیرین مدرسه‌ساز بهبود بخشید و با متخصصان و خبرگان حوزه سرمایه اجتماعی و مدرسه‌سازی و تسهیم تجارب با سازمان‌های، نهادها و خیریه‌های دیگر، قدردانی از خیرین و جهت‌گیری مشارکتی در امور در مسیر درست حرکت کرد. مهمترین گام برای ایجاد نگرش مثبت نسبت به مسائل و واقعیت‌های هر دو حوزه خیرین و مدرسه‌سازی در جامعه، ارائه اطلاعات صحیح و شفاف است (کریمی و همکاران، ۱۴۰۱). کسانی که عهده‌دار

انتقال این اطلاعات هستند و هیئت امنای باید از صلاحیت‌های شناختی، عاطفی و عملکردی لازم برخوردار باشند تا سخنان، گفتار و نوشتار آنها در دل‌ها نفوذ کند و آنها را متحول و متأثر سازد.

شرایط زمینه‌ای از قبیل "گروه خیرین و باور و نگرش مردم و خیرین" نقش قابل توجهی در توسعه و بهبود سرمایه اجتماعی خیرین مدرسه‌ساز ایران ایفا می‌کنند. این یافته‌ها همسو با نتایج پژوهش‌های فرخ‌شاهی‌نیا و همکاران (۱۴۰۳)، امیری‌پریان (۱۳۹۹)، نیازی (۱۳۹۵)، رضوی‌زاده (۱۳۹۵)، دلاور (۱۳۹۴)، Wang & Graddy (2008)، Anas (2018)، Stukas, et al (2015) و Fang, et al (2011) همسویی و همخوانی دارد. بنابراین هر چه در بین خیرین از تغییر و پیشرفت حمایت شود، همکاری و انسجام گروهی، صمیمیت و توانمندی فکری و علمی خیرین بیشتر باشد، و جو دوستانه باشد و خیرین تنوع بیشتری داشته باشند بستر بهتری برای بهبود و توسعه اجتماعی خیرین شکل می‌گیرد. همچنین ویژگی‌های فردی و نگرشی خیرین، اطلاع و آگاهی خیرین و جامعه و نگاه بشردوستانه و ارزش‌مدارانه زمینه را برای سرمایه اجتماعی بهتر خیرین مدرسه‌ساز فراهم می‌کند. شرایط مداخله‌گر شامل "محیط فرهنگی، عوامل سیاسی-قانونی و عوامل اقتصادی" می‌توانند بستری مناسب یا موانعی را برای توسعه سرمایه اجتماعی خیرین مدرسه‌ساز ایران فراهم کنند. این نتایج همسو با نتایج پژوهش‌های فرخ‌شاهی‌نیا و همکاران (۱۴۰۳)، جعفری‌مجد و زارعی‌متین (۱۴۰۱)، Mathews (2021)، Anas (2018)، Stukas et al (2015) و Fang, et al (2011) همسو و همخوان است. محیط فرهنگی شامل مفاهیم ارزش‌های اجتماعی، نگرش و دیدگاه خیرین و مردم، فرهنگ تعاون و همکاری، همدلی و مشارکت‌پذیری جامعه و آگاهی و شناخت مسائل اجتماعی است. همچنین سرمایه اجتماعی خیرین از وضعیت اقتصادی جامعه و تورم و توانمندی اقتصادی خیریه تاثیر می‌پذیرد و گاهی مانع‌تراشی و تنگ‌نظری مسئولین، موضع‌گیری علیه خیریه‌ها و خیرین، فشارها و بازی‌های سیاسی و سازمانی، رویه‌های نهادی مدرسه‌سازی و قوانین دست‌وپاگیر برای مشارکت اجتماعی خیرین مدرسه‌ساز مشکلاتی را ایجاد می‌کند.

منظور از راهبردها تعامل‌ها و کنش‌هایی است که افراد در قبال شرایط (علی، زمینه‌ای، و مداخله‌ای) از خود بروز می‌دهند. سرمایه اجتماعی خیرین مدرسه‌ساز ایران متأثر از راهبردهای "نظارت و سازماندهی مستمر، برنامه راهبردی، تعامل و ارتباطات و فناوری محوری (سرمایه اجتماعی آنلاین)" است. این نتایج با یافته پژوهش‌های رضوانی میمینی (۱۴۰۳)، ابراهیمی و همکاران (۱۴۰۲)، جعفری‌مجد و زارعی‌متین (۱۴۰۱)، Ekemen & Sesen (2020) و Wang & Graddy (2008) همسو و همخوان است. مؤسسات خیریه می‌توانند با اطلاع‌رسانی شفاف در زمینه نحوه استفاده از سرمایه‌های اهداشده و نمایش نتایج کار، نظارت و ارزیابی بر کمک‌ها، ارزیابی شایستگی و عملکرد هیئت امنای، تفکر و برنامه‌ریزی استراتژیک، وجود خط‌مشی و چشم‌انداز دقیق، تعامل هدفمند با مردم، نهادها و سمن‌ها، تعامل با رسانه‌ها و ارگان‌های فرهنگی و دینی، استفاده از هوش مصنوعی و فناوری دیجیتال در رهگیری خیرین و شفافیت فعالیت‌ها این اعتماد را در سطح جامعه و در بین شهروندان ایجاد کند که کمک‌ها و مشارکت‌های مردمی در راستای نیات خیرین و به‌درستی صرف می‌شود که با این عمل مردم به سمت انجام این امور گرایش پیدا می‌کنند. امروزه مردم با استفاده از اینترنت می‌توانند مشکلات و نیازهای مالی خود جهت تأمین مالی یک ایده، طرح یا یک نیاز شخصی تجاری یا غیر تجاری را مطرح کنند، برای آن کمپین تشکیل دهند (حسین‌زاده و همکاران، ۱۳۹۷)؛ نهادهای خیریه

نیز میتوانند با ایجاد یا استفاده از پلتفرم‌های تأمین مالی جمعی و شبکه‌های اجتماعی، نیازهای مختلف نیازمندان را در معرض عموم خیرین قرار داده تا با مشارکت افراد زیادی حتی با مبالغ کم، منابع مالی لازم فراهم شده و مشکلات پروژه‌های مناطق محروم و محرومین مرتفع گردد.

شرایط زمینه‌ای (گروه خیرین و باور و نگرش مردم و خیرین) که بستر مناسب برای وقوع سرمایه و مشارکت اجتماعی خیرین است و شرایط مداخله‌گر (محیط فرهنگی، عوامل سیاسی- قانونی و عوامل اقتصادی) که بر راهبردها در زمینه خاصی سهولت می‌بخشد یا آن‌ها را محدود و مقید می‌کند در ایجاد پیامدهای "سازمانی و اجتماعی" تاثیرگذار می‌باشند. منظور از پیامدها نتایجی است که از تعامل‌ها و راهبردهای سرمایه اجتماعی حاصل شده است و شامل مجموعه توانمندی‌هایی است که همواره خیرین مدرسه‌ساز را قادر می‌سازد عملکردی بهتر از سایر خیریه‌ها داشته باشند (امیری‌پریان، ۱۳۹۹). پیامدهای سازمانی سرمایه اجتماعی خیرین مدرسه‌ساز عبارتند از: بهبود کیفیت آموزشی، عدالت و دسترسی آموزشی، کاهش هزینه‌های آموزش و پرورش، توسعه فضاها و امکانات آموزشی، تعالی سازمانی و هم‌افزایی؛ همچنین پیامدهای اجتماعی آن مفاهیم توسعه و پیشرفت اجتماعی، رشد و تعالی فرهنگ، ارتقای نوع‌دوستی و مشارکت، انسجام اجتماعی، پیشرفت علمی. پیشرفت اقتصادی را شامل می‌شود. این نتایج تا حدودی با پژوهش‌های امیری‌پریان (۱۳۹۹)، میرزایی (۱۳۹۵)، رضوی‌زاده (۱۳۹۵)، دلاور (۱۳۹۴)، (Lin, 2019) Stukas, et al (2015) و Fang, et al (2011) همسو و همخوان است. بی شک، تصدی‌گری متمرکز دولت در آموزش مانع توسعه امداد آموزشی و وقف فرهنگی است. احیای امور حسنه و خیرین مدرسه‌سازی از راه جذب سرمایه‌های اجتماعی و مشارکت‌های هر چند کوچک و مشارکت آحاد جامعه در امور آموزشی خواهد توانست عواید ارزشمندی را در جهت رفع کمبودهای آموزشی و تعالی و رشد فرهنگی را به ارمغان آورد (رستمی‌تنگی و همکاران، ۱۳۹۹). نهادهای فرهنگ خیریه، مدرسه‌سازی و نیکوکاری در جامعه و نظام آموزشی به خیرین مدرسه‌ساز در تسریع در امور یاری می‌رساند، و توسعه سرمایه اجتماعی مهم‌ترین اقدام در خصوص ایجاد فرهنگ مدرسه‌سازی و رفع مشکلات و محرومیت‌های آموزشی، فضایی و امکاناتی است. قطعاً هر قدر سرمایه اجتماعی خیرین مدرسه‌ساز غنی‌تر شود به همان میزان احسان عمومی در قالب صدقات، خیرات، موقوفات و نذورات به بدنه آموزش و پرورش رسمی کشور تزریق می‌گردد و خیرین مدرسه‌ساز خواهند توانست نسل آینده دانش‌پذیر را از مشکلات‌ها و کمبودهای فیزیکی تا حدودی دور سازند و افق امیدوارانه‌تری را برای جامعه نوید دهند (Taufik, 2020). سرمایه اجتماعی خیرین مدرسه‌ساز به مشارکت و نیکوکاری این افراد در ساخت و تجهیز مدارس و به تقویت اعتماد، همبستگی و مشارکت عمومی در جامعه کمک می‌کند. این فعالیت‌ها همچنین به عنوان یک الگوی مثبت از مشارکت مردمی در امور عام‌المنفعه، ترویج فرهنگ مسئولیت‌پذیری اجتماعی را به همراه دارد و مشارکت و فعالیت مردمی و خیرین مدرسه‌ساز، نشان‌دهنده اعتماد مردم به یکدیگر و به نهادهای آموزشی است. این اعتماد، زیربنای همکاری‌های اجتماعی و تقویت روحیه جمعی را فراهم می‌کند.

به هیئت‌امنا و خیرین پیشنهاد می‌شود هدف‌گذاری صریح و روشنی در زمینه توسعه مشارکت اجتماعی داشته باشند تا مردم بتوانند خلاقانه و با انگیزه کار کنند. امروزه با گسترش شبکه‌های الکترونیکی و اجتماعی، فضای مناسب‌تری جهت توسعه سرمایه اجتماعی و مشارکت در امور خیریه فراهم شده است؛ شایسته است

خیرین مدرسه‌ساز، با آشنایی و استفاده از این ظرفیت‌های جدید، کیفیت و کمیت تعامل و خدماتشان را توسعه دهند؛ ضروری است مدیران آموزش و پرورش با تشکیل کمیته‌هایی در جهت شناسایی، جذب و نگهداری خیرین مدرسه‌ساز اهتمام ورزند و با تشکیل یک بانک اطلاعاتی و آماری مناسب از این گروه از افراد، به برنامه‌ریزی بهتر در حوزه فضاهای آموزشی و هدایت برنامه‌های مرتبط با فعالیت‌های خیرخواهانه و مشارکت اجتماعی اقدام نمایند. تقویت نظام پاسخگویی و شفافیت، بهره‌گیری از مدیریت دانش برای ثبت تجربیات موفق و انتقال آن به خیرین جدید، جذب و بهره‌گیری از استعداد‌های جوان و توانمند در مجمع خیرین به منظور به‌روزرسانی و توسعه برنامه‌های مدرسه‌سازی و افزایش انگیزه مشارکت، ایجاد فرصت‌های همکاری و تبادل تجربیات، تعامل و ارتباطات بین خیرین، خیرگان و خیریه‌های حوزه‌های دیگر، رهبری مشارکتی، و پرهیز از پایبندی به رویه‌های اداری زائد و ناکارآمد از دیگر پیشنهاد‌های کاربردی برای سایر حوزه‌ها هستند.

از پیشنهادهایی که برای پژوهش‌های آتی به پژوهشگران مطرح است عبارتند: بررسی نقش شبکه‌های روابط اجتماعی و جامعه‌پذیری در ترغیب افراد به مشارکت خیر مدرسه‌سازی؛ مطالعه مقایسه‌ای میزان مشارکت خیرین در مناطق مختلف و ارتباط آن با ویژگی‌های سرمایه اجتماعی موجود در آن‌ها؛ بررسی نقش سرمایه اجتماعی خیرین مدرسه‌ساز در توسعه عدالت آموزشی و ترویج فرهنگ مشارکت و مسئولیت‌پذیری اجتماعی؛ بررسی عمیق‌تر تاثیر هر یک از شرایط علی (جذب استعدادها، پاسخگویی، مدیریت دانش و انگیزه‌بخشی) بر سرمایه اجتماعی خیرین؛ و میزان اعتماد نهادی خیرین به سازمان‌های متولی مدرسه‌سازی و تأثیر آن بر کیفیت و تداوم مشارکت خیران.

در نهایت، باید به برخی محدودیت‌های خاص این پژوهش نیز اشاره داشت: مهم‌ترین محدودیت این پژوهش دسترسی سخت به خیران و خیرگان بود. این پژوهش همانند همه پژوهش‌های کیفی دچار محدودیت‌های تعمیم‌پذیری و تکرارناپذیر بودن است؛ در پژوهش‌های کیفی امکان بروز و دخالت دادن پیش-فرض‌ها و تعصبات پژوهشگر و امکان تفاسیر مختلف از پدیده مورد بررسی ممکن است یافته‌ها و نتایج تحقیق را خدشه‌دار نماید.

منابع

- ابراهیمی، صلاح‌الدین؛ ناصری‌امین، احمد؛ علیزاده، رضا و غلامی، بهمن (۱۴۰۲). شناسایی عوامل مؤثر بر سرمایه اجتماعی مدیران در سازمان‌های ایرانی- اسلامی (پژوهشی آمیخته در آموزش و پرورش). مدیریت سرمایه اجتماعی، ۱۰ (۲)، ۹۱-۱۰۹. [10.22059/jscm.2022.346543.2324](https://doi.org/10.22059/jscm.2022.346543.2324)
- امیری‌پریان، سارا (۱۳۹۹). طراحی مدل جامع جذب خیرین در ورزش با رویکرد نظریه داده‌بنیاد. جامعه‌پژوهی فرهنگی، ۱۱ (۴)، ۲۹-۵۷. [10.30465/scs.2020.30885.2204](https://doi.org/10.30465/scs.2020.30885.2204)
- جعفری‌مجد، بهنام و زارعی‌متین، حسن (۱۴۰۱). طراحی الگوی سرمایه اجتماعی سازمانی در آموزش و پرورش (مورد پژوهش: اداره کل آموزش و پرورش استان لرستان). مدیریت سرمایه اجتماعی، ۹ (۱)، ۷۷-۹۹. [10.22059/jscm.2021.308715.2042](https://doi.org/10.22059/jscm.2021.308715.2042)
- حسین‌زاده، حسین؛ تمیزی‌فر، مهدی و سیمپاری، محمدرضا (۱۳۹۷). تأمین مالی جمعی، الگوی مناسب جهت جذب مشارکت‌های خیرین. تحقیقات مالی اسلامی، ۱ (۱۵)، ۹۰-۵۹. [10.30497/ifr.2018.2276](https://doi.org/10.30497/ifr.2018.2276)

- دلاور، علی؛ شعبانی، زهرا؛ کریمی، یوسف و درتاج، فربرز (۱۳۹۴). تبیین عوامل روان‌شناختی و اجتماعی بر نوع‌دوستی خیرین مدرسه‌ساز. *فصلنامه روان‌شناسی تربیتی*، ۱۲ (۳۹)، ۴۵-۷۹.
<https://doi.org/10.22054/jep.2016.1582>
- رستمی تنگکی، آرمان؛ اصغرماشینچی، علی؛ قلتاش، عباس و هاشمی، سیداحمد (۱۳۹۹). تبیین طرح‌واره الگوی فرهنگ امداد و نیکوکاری در نظام تعلیم و تربیت رسمی کشور. *رهیافت نو در مدیریت آموزشی*، ۵ (۴۵)،
<http://noo.rs/6IW6r.۲۸۸-۲۶۹>
- رضوی زاده، ندا (۱۳۹۵). سرمایه اجتماعی و کنش نیکوکارانه در تجربه خیران مدرسه‌ساز. *اولین همایش ملی خیر ماندگار*، ۱۸ و ۱۹ اردیبهشت‌ماه، سالن همایش‌های کتابخانه ملی، <https://civilica.com/doc/624189>
- رمضانی میمنی، طاهره (۱۴۰۳). *راهکارهای ارتقاء سرمایه اجتماعی خیرین در مراکز درمانی (مورد مطالعه مجتمع خیرین سلامت/استان قم)*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد مدیریت بازرگانی، موسسه آموزش عالی طلوع مهر قم.
 سیدی، سیدحسین (۱۴۰۲). بررسی کارکردهای نیکوکاری در ابعاد پیشرفت کشور. *چهارمین همایش ملی خیرماندگار*، تهران، ۱۸ و ۱۹ اردیبهشت‌ماه، سالن همایش‌های کتابخانه ملی، <https://ala.ui.ac.ir/fa>
- فرخ‌شاهی‌نیا، رضا؛ کارخانه، فروزان و قلی‌پور، کارخانه (۱۴۰۳). طراحی چارچوب توسعه سرمایه اجتماعی خارجی سازمان‌های حمایتی بر پایه مسئولیت اجتماعی شرکتی. *مدیریت سرمایه اجتماعی*، ۱۱ (۴)، ۳۵۲-۳۳۷.
[10.22059/jscm.2024.368642.2461](https://doi.org/10.22059/jscm.2024.368642.2461)
- کریمی، صادق؛ فردوسی، محمدحسن؛ اسمعیلی، محسن و رفیعی، وحید (۱۴۰۱). طراحی الگوی پارادایمی جذب خیرین در توسعه ورزش. *رویکردهای نوین در مدیریت ورزشی*، ۱۰ (۳۶)، ۱۱۳-۱۳۲.
<http://ntsmj.issma.ir/article-fa.html۱-۱۸۱۵>
- مرادخواه، سیروس؛ یزدان‌ستا، فاروق و محمدی، پروانه (۱۴۰۳). *سنجش مفهوم سرمایه اجتماعی در موفقیت مدارس: مطالعه‌ای بر اساس تجربه مدیران. فصلنامه تجارب معلمی*، ۲ (۲)، ۸۱-۶۰.
[10.48310/istt.2024.17675.1114](https://doi.org/10.48310/istt.2024.17675.1114)
- میرزایی، ساناز (۱۳۹۵). *امور خیریه و سرمایه اجتماعی. اولین همایش ملی خیر ماندگار*، ۱۸ و ۱۹ اردیبهشت‌ماه، سالن همایش‌های کتابخانه ملی. <https://civilica.com/doc/624162>
- نیازی، محسن (۱۳۹۵). *تحلیل جامعه‌شناختی نقش سرمایه اجتماعی در امور خیر با تاکید بر توسعه فرهنگ وقف. اولین همایش ملی خیر ماندگار*، ۱۸ و ۱۹ اردیبهشت‌ماه، سالن همایش‌های کتابخانه ملی،
<https://civilica.com/doc/624241>
- یحیی‌نژاد، هانیه (۱۴۰۲). *تأثیر سرمایه اجتماعی بر امور خیریه در ایران. پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته علوم اقتصادی* دانشگاه مازندران.
- Amiriparian, S., Doroudian, A. A., Honari, H., & Safania, A. (2021). Designing a comprehensive model for attracting donors in sports with the foundation s data theory approach. *Sociological Cultural Studies*, 11 (4), 29-57. [10.30465/scs.2020.30885.2204](https://doi.org/10.30465/scs.2020.30885.2204) (in Persian)
- Anas, M. A. (2018). Social Entrepreneur: A 'Coin' Fundraising Model for Social Organizations. *KnE Social Sciences*. KnE Social Sciences, *The 2018 International Conference of Organizational Innovation (ICOI-2018)*, DOI:10.18502/kss.v3i10.3452
- Birasnav, M., Gantasala, S. B., Gantasala, V. P., & Singh, A. (2023). Total quality leadership and organizational innovativeness: the role of social capital development in American schools. *Benchmarking: An International Journal*, 30 (3), 811-833. DOI: <https://doi.org/10.1108/bij-08-2021-0470>

- Bourdieu, P. (1986). *The Forms of Capital*. In J. Richardson (Ed.), *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education* (New York, Greenwood), 241–258.
- Bridwell-Mitchell, E. N., & Cooc, N. (2016). The ties that bind: How social capital is forged and forfeited in teacher communities. *Educational Researcher*, 45 (1), 7– 17. DOI: <https://doi.org/10.3102/0013189X16632191>
- Chen, Z., Chen, D., Yao-Ping Peng, M., & Li, Q. (2020). Impact of Organizational Support and Social Capital on University Faculties' Working Performance. *Frontiers in Psychology*, 11 (1), 56-82. DOI: [10.3389/fpsyg.2020.571559](https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.571559)
- Dika, S., Sandra, L., & Singh, K. (2002). Applications of social capital in educational literature: A critical synthesis. *Review of Educational Research*, 27 (1), 31-69. DOI: [10.3102/00346543072001031](https://doi.org/10.3102/00346543072001031)
- Ekemen, A. M., & Sesen, H. (2020). Dataset on Social Capital and Knowledge Iteration in Project Management. *Journal of Pre-Proof.DIB*, 29, 1-6. <https://doi.org/10.1016/j.dib.2020.105233>
- Fang, R., Duffy, M. K., & Shaw, J. D. (2011). The Organizational Socialization Process: Review and Development of a Social Capital Model. *Journal of Management*, 37 (1), 127-152. DOI: [10.1177/0149206310384630](https://doi.org/10.1177/0149206310384630)
- Farokhshahinia, R., Karkhaneh, F., & Gholipoor, S. (2025). Designing a Framework for External Social Capital Development of Support Organizations Based on Corporate Social Responsibility. *Social Capital Management (JSCM)*, 11 (4), 337-352. DOI: [10.22059/jscm.2024.368642.2461](https://doi.org/10.22059/jscm.2024.368642.2461) (in Persian)
- Fukuyama, F. (2001) *Culture and Economic Development: Cultural Concerns*, In Smelser, N. J.; Baltes, p.B. (eds) *International Encyclopedia of the Social and Behavioral Sciences*. Oxford, UK, Pergamon, 3130–3134.
- Gannon, B., & Roberts, J. (2020). Social capital: exploring the theory and empirical divide. *Empirical Economics*, 58 (1), 899-919. <https://doi.org/10.1007/s00181-018-1556-y>
- Halstead, J. M., Deller, S. C., & Leyden, K. M. (2021). Social capital and community development: Where do we go from here?. *Community Development*, 53 (1), 1-17. DOI: [10.1080/15575330.2021.1943696](https://doi.org/10.1080/15575330.2021.1943696)
- Hosseinzadeh, H., Tamizifar, M., & Simiari, M. R. (2018). Crowdfunding, a suitable model for attracting philanthropic contributions. *Islamic Finance Research*, 1 (15), 59-90. DOI: [10.30497/ifr.2018.2276](https://doi.org/10.30497/ifr.2018.2276) (in Persian)
- Jafari Majd, B., & Zarei Matin, H. (2022). Designing an Organizational Social Capital Model in the Ministry of Education: The Case Study of Lorestan General Office of Education. *Social Capital Management (JSCM)*, 9 (1), 77-99. DOI: [10.22059/jscm.2021.308715.2042](https://doi.org/10.22059/jscm.2021.308715.2042) (in Persian)
- Kaiser, F. G., & Oerke, B., & Bogner, F. X. (2007). Behavior-based environmental attitude: Development of an instrument for adolescents. *Journal of Environmental Psychology*, 27 (3), 242-251. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2007.06.004>
- Karami, S., Ferdowsi, M. H., esmaeili, M., & rafiee dehbidi, V. (2022). Designing a paradigm model of attracting donors in sports development, *New Trends in Sport Management*, 10 (36), 113-132. <http://ntsmj.issma.ir/article-1-1815-fa.html> (in Persian)
- Leana, C. R., & Pil, F. K. (2006). Social capital and organizational performance: Evidence from urban public schools. *Organization Science*, 17 (3), 353-366. DOI: [10.1287/orsc.1060.0191](https://doi.org/10.1287/orsc.1060.0191)
- Li, X., & Guo, X. (2022). Dynamics of social capital in Urban China, 1999 to 2014: An age-period-cohort analysis. *Social Networks*, 68 (1), 394-406. DOI: [10.1016/j.socnet.2021.10.006](https://doi.org/10.1016/j.socnet.2021.10.006)
- Lim, S., Min, B. H., & Berlan, D. G. (2024). The nonprofit role in building community social capital: A moderated mediation model of organizational learning, innovation, and shared

- mission for social capital creation. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 53(1), 210–235. <https://doi.org/10.1177/08997640221146965>
- Lin, W. (2021). Social Capital and Individual Charitable Behaviours in China. *Applied Research in Quality of Life*, 16 (1), 141-152. DOI: 10.1007/s11482-019-09760-x
- Mahatmya, D., Brown, E. L., & Celedonia, K. L. (2022). Developing Social Capital through School-Based Collaborations: A Mixed Methods Social Network Analysis. *Journal of Education Human Resources*, 42 (3), 359-385. DOI:10.3138/jehr-2022-0005
- Mathews, M. C. (2021). How village leaders in rural Amazonia create bonding, bridging, and linking social capital configurations to achieve development goals, and why they are so difficult to maintain over time. *World Development*, 146 (1), 17-33. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2021.105541>
- Mirzaei, S. (2016). Charity Affairs and Social Capital. *The First National Conference on Enduring Charity, May 8-10, National Library Conference Hall*. <https://civilica.com/doc/624162> (in Persian)
- Moradkhah, S., Yazdanseta, F., & Mohammadi, p. (2025). Assessing Social Capital in Educational Success: A Study Based on School Leaders' Perspectives. *Journal of Teaching Experiences*, 2 (2), 81-60. [10.48310/istt.2024.17675.1114](https://doi.org/10.48310/istt.2024.17675.1114) (in Persian)
- Mozaffaria, Z., Habibia, F., & Amani, Ramin. (2024). Estimation of Social Capital Index in Iran Using the Fuzzy Logic. *Iranian Economic Review*, 28 (2), 580-605. DOI: 10.22059/IER.2022.89063
- Murray, B., & Domina, T. (2020). “We’re in This Together”: Bridging and Bonding Social Capital in Elementary School PTOs. *American Educational Research Journal*, 57 (5), 2210-2244. DOI:10.3102/0002831220908848
- Nahapiet, J., & Ghoshal, S. (1998). Social capital, intellectual capital and the organizational advantage. *Academy of Management Review*, 23 (2), 242–268. <http://www.jstor.org/stable/259373>.
- Naka, L., & Spahija, D. (2022). Impact of English language as a human capital in the higher education institutions’ development strategy [Special issue]. *Corporate & Business Strategy Review*, 3 (2), 262–272. <https://doi.org/10.22495/cbsrv3i2siart7>
- Nguyen, H. L., Duong, T. D., Nguyen, H., & Nguyen, T. H. (2024). The impact of social capital on the public general education governance. *Journal of Governance and Regulation*, 13 (2), 223-232. DOI:10.22495/jgrv13i2art22
- Niazi, M. (2016). Sociological analysis of the role of social capital in charitable affairs with emphasis on the development of endowment culture. *The First National Conference on Enduring Charity, May 8-10, National Library Conference Hall*, <https://civilica.com/doc/624241> (in Persian)
- Özbilen, F. M., & Çekiç, O. (2022). Teachers’ perceived social capital in schools and their attitudes toward professional collaboration, *Journal of Educational Leadership and Policy Studies*, 6 (1), 1-19. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1352833.pdf>
- Penuel, W. R., Riel, M., Krause, A., & Frank, K. A. (2009). Analyzing teachers' professional interactions in a school as social capital: A social network approach. *Teachers College Record*, 111 (1), 1-24. DOI: 10.1177/016146810911100102
- Razavizadeh, N. (2024). Social Capital and Philanthropic Action in the Experience of School-Building Philanthropists. *The First National Conference on Enduring Charity, May 8-10, National Library Conference Hall*. <https://civilica.com/doc/624189> (in Persian)
- Rostami Tangaki, A., Mashinchi, A. A., & Gholtash, A. (2020). Explaining the pattern of relief culture and charity in the official education system of the country. *New Approaches in Educational Administrations*, 11 (45), 269-288. <http://noo.rs/6IW6r> (in Persian)

- Seyidi, S. H. (2024). Investigating the functions of charity in the dimensions of the country's progress. *The Fourth National Conference on Enduring Charity, Tehran, May 8-10, National Library Conference Hall*. <https://ala.ui.ac.ir/fa> (in Persian)
- Shoji, M. N., Haskins A. R., Rangel, D. E., Sorensen K. N. (2014). The emergence of social capital in low-income Latino elementary schools. *Early Childhood Research Quarterly*, 29 (4), 600–613. <https://doi.org/10.1016/j.ecresq.2014.07.003>
- Sidhu, A., Singh, A., Qazi, S., & Bhalla, P. (2023). Social media, social capital, and knowledge sharing: Impact and implications for the higher education governance [Special issue]. *Corporate & Business Strategy Review*, 4 (4), 227–234. <https://doi.org/10.22495/cbsrv4i4siart3>
- Strauss, A. L., & Corbin, J. (1988). *Basics of Qualitative Research: Techniques and Procedures for Developing Grounded Theory*. 2nd Ed: Sage.
- Stukas, A. A., Daly, M., & Cowling, M. J. (2015). Volunteerism and social capital: A functional approach. *Australian Journal on Volunteering*, 10 (2), 35-44. <http://hdl.handle.net/1959.9/488155>
- Taufik, M. F. (2020). Social Capital and School Quality. *Advances in Social Science, Proceedings of the 2nd International Conference on Social Science and Character Educations (ICoSSCE 2019)*. DOI: 10.2991/assehr.k.200130.042
- Wang, L., & Graddy, E. (2008). Social capital, volunteering, and charitable giving. *Volunteering: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 19 (1), 23-42. DOI: 10.1007/s11266-008-9055-y
- Wynn, M. G. & Jones, P. (2023). Natural Capital and Natural Asset Management in the Hospitality Industry. *Athens Journal of Tourism*, 10 (1), 9-20. DOI:10.30958/ajt.10-1-1
- Yahyanejad, H. (2024). *The Effect of Social Capital on Charity in Iran*. Master's Thesis, Economic Sciences, University of Mazandaran. (in Persian)
- Zhai, M., Kishan, R. P., & Showalter, D. (2022). Social Capital and Suicidal Behaviors: Evidence from the United States Counties. *Journal of Behavioral and Experimental Economics*, 98 (1), 1-15. DOI: 10.1016/j.socec.2022.101856